VECHI TEXTE ROMÂNEȘTI DE PREVESTIRE (II): *GROMOVNICUL*

GABRIEL MIHĂILESCU[1]
Universitatea din București

Anciens textes roumaines de divination (II): *Gromovnicul*
Résumé

Le *Gromovnic* est l'un des livres de divination les plus populaires de la culture roumaine ancienne et prémoderne. Le grand nombre de manuscrits et d'imprimés en témoigne: souvent il y en avaient plusieurs inclus dans le même livre. Ces livres prédisaient les événements de l'avenir selon le signe du zodiaque et les moments de la journée où il y avait un tremblement de terre ou un certain phénomène météorologique (tonnerre, éclair, foudre, etc.). Les notes de certains copistes, concernant les moments où il y avait un tremblement de terre, attestaient son utilisation aussi au début du XIX-ème siècle. Le but de cet article est de faire l'inventaire et l'analyse des principales caractéristiques des sept versions roumaines du *Gromovnic*, traduites du slave ancien ou du grec, qui ont circulé dans les Pays Roumains. De toutes ces versions, notre attention s'est portée surtout sur trois d'entre elles: **a.** la plus ancienne version conservée, celle du père Stanciu de Sărata Oltului (1636); **b.** la rédaction qui a été la plus diffusée à l'époque et qui est atribuée à „Iraclie împărat" (l'empereur bizantin Heraclius); **c.** la seule version traduite probablement directement du grec, dont le texte a été copié en 1703 par Costea Dascălul de Scheii Brașovului).

Mots clés: gromovnic, versions, manuscrits, prédictions, signes du zodiaque, tonnerre, tremblement de terre, phénomènes météorologiques, „Iraclie împărat", popa Stanciu, Costea Dascălul, calendrier, liste des livres interdits, notes du copiste.

Între cele mai îndrăgite cărți populare de prevestire din cultura veche românească se numără, alături de *Rojdanic*[2] sau *Trepetnic*[3], și *Gromovnicul*. Acesta conține prevestiri meteorologice, în care evenimente viitoare sunt prezise în funcție de zodia sau luna, punctul cardinal și momentul zilei (ziua

[1] Gabriel Mihăilescu este conferențiar în cadrul Catedrei de Literatură Română a Facultății de Litere, Universitatea din București. Este doctor în Filologie din 2000. Predă cursuri de istoria literaturii române și de cultură și civilizație românească. Este specializat în literatura română veche. Volume publicate: *Universul baroc al **Istoriei ieroglifice**. Între retorică și imaginar*, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2002; *Viața sfintei Maria Egipteanca: cele mai vechi traduceri, manuscrise și versiuni. Studii și texte*, București, Editura Universității București, 2008. Pentru acest din urmă volum i-a fost acordat, în 2010, Premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu" al Academiei Române. E-mail: angela_mihailescu@yahoo.com

[2] Cartede preziceri în funcție de zodia sau de luna nașterii; vezi, pentru aceasta, Gabriel Mihăilescu, „Vechi texte românești de prevestire: *Rojdanicul*", în *Analele Universității București. Limba și literatura română,* anul LIX, 2010, p. 81-90.

[3] Carte populară de prevestiri bazate pe mișcările involuntare ale părților corpului.

BDD-A2400 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:19 UTC)

sau noaptea) în care se produce un tunet, un fulger sau un cutremur (uneori, mai pot fi adăugate şi alte fenomene astronomice). Genul acesta de tehnică oraculară era practicat de vechii greci, de etrusci, ca şi de romani. În Grecia antică, „ştiinţa" aceasta era considerată atât de veche încât primele ei principii fuseseră atribuite centaurului Chiron[4]. La greci, tunetul (βροντή sau κεραυνός) şi fulgerul (ἀστραπή) constituiau limbajul propriu al lui Zeus[5]. „Pentru greci, ca şi pentru romani, tunetul este «prevestirea cea mai însemnată», cea care le anulează sau le confirmă pe toate celelalte"[6]. „Vrontoscopia" sau „keraunoscopia" – cum se numea, la vechii greci, acest tip de divinaţie – este preluată de bizantini şi asociată astrologiei. Astfel, în tratatul de divinaţie din vremea lui Iustinian *De ostentiis*, Ioannes Lydus alcătuieşte nişte tabele vrontoscopice întocmite în funcţie de datele astrologice[7].

Prevestirile de acest tip din literatura română veche descind, într-o proporţie covârşitoare, din originale slavone (la rândul lor, traduceri şi adaptări ale unor prototipuri bizantine), ceea ce explică şi denumirea sub care circulau aceste texte în manuscrise şi tipărituri: *Gromovnic* (cu variantele corupte, *Gromodnic*, *Gromolnic*, *Gromovolnic* ş.a.), din sl. *gromŭ* „tunet". Cu toate acestea, cele câteva texte, relativ puţine, cu astfel de preziceri care se păstrează în manuscrisele slavone[8] sau greceşti[9] din colecţiile Bibliotecii Academiei Române nu prezintă similitudini de conţinut cu niciuna dintre versiunile româneşti. *Gromovnicele* româneşti cuprind mai multe feluri de preziceri meteorologice, dar în special cele legate de tunet şi de cutremur (o combinaţie de „vrontologion" şi „seismologion"), ordonate în funcţie de zodii.

Cel mai vechi *Gromovnic* românesc a fost copiat, în 1636, de popa Stanciu din Sărata Oltului (astăzi, com. Scorei, jud. Sibiu) şi se păstrează, fragmentar[10], legat împreună cu câteva texte tipărite, la filiala Cluj a Bibliotecii Academiei Române (sub cota CRV 31/43). O porţiune mică din acest text a fost publicată de Timotei Cipariu – cel care îl şi semnalează pentru prima dată – în *Organul luminării*[11]. Această versiune a *Gromovnicului* a fost analizată

[4] Clement din Alexandria, *Stromata*, I, apud A. Bouché-Leclercq, *Istoria divinaţiei în Antichitate*, vol. I, trad. de Cristina Dinescu şi Raluca Popescu, Bucureşti, Ed. Symposion, 1999, p. 172.
[5] A. Bouché-Leclercq, *op. cit.*, p. 172.
[6] *Ibidem*.
[7] *Ibidem*, p. 173, nota 10.
[8] Vezi ms. rom. 4620 BAR şi ms. 26 BAR Filiala Cluj.
[9] Vezi mss. gr. 91, 214, 897, 1174 BAR.
[10] Din prima filă (f. 22) se păstrează doar jumătatea de sus. Ultima parte a textului, corespunzând prevestirilor pentru zodia Peştelui (circa o pagină), s-a pierdut.
[11] În nr. XXV, 21 iunie 1847, p. 130.

BDD-A2400 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:19 UTC)

minuțios și publicată integral de Alexandru Mareș[12]. Textul începe, la fel ca în toate celelalte versiuni românești ale *Gromovnicului*, cu precizarea zodiilor care patronează fiecare zi a fiecărei luni. Prezicerile din acest manuscris sunt făcute în funcţie de zodia în care cade un tunet sau are loc un cutremur, partea consacrată acestuia din urmă fiind însă foarte restrânsă. Textul popei Stanciu are la bază – aşa cum a arătat Al. Mareş[13] – un prototip slavon. De altfel, partea inițială, cu distribuirea zodiilor pe zilele fiecărei luni, ca și titlurile, cu trimiterea la zodii, de la începutul fiecărui paragraf sunt redactate în slavonă. Domeniile circumscrise de aceste preziceri sunt puține, însă semnificative pentru zonele de interes ale omului medieval: soarta „oamenilor mari", războaiele, molimele, perioadele de secetă, respectiv, inundații, situația agriculturii și a resurselor de hrană în ceea ce privește grânele, mierea, creșterea animalelor, peștele. Evenimentele care urmează să se întâmple sunt prezise într-un stil de maximă generalitate, imprecis, foarte sărac în determinări (locale, temporale, sociale, numerice etc.). De aici și marea cantitate de redundanțe și repetiții ale unor fenomene identice sau similare de-a lungul majorității zodiilor anului. Conținutul prevestirilor este, în general, – atât pentru tunete, cât și pentru cutremure – unul sumbru, nefast, aducător de nenorociri: foamete, războaie, boli, sânge etc. Puținele „veşti bune" sunt contracarate, de multe ori, în mod ciudat, de co-prezența unor fenomene contrarii care anihilează în cele din urmă efectul benefic al evenimentelor pozitive prevăzute în cadrul aceleiași zodii: „și ciumă încă să va ar<ă>ta, iară pește să va rodi multu și tinerii vor fi sănătoș" (zodia Taurului) (p. 314)[14]; „iară dobitocul fi-va zravăn[15] și pripașii[16] oilor peri-vor" (zodia Săgetătorului) (p. 319); „peire de războaie să arată și bucurie mare întru părații[17] fi-va și m<u>lți oameni peri-vor și m<u>lte beserici pustii-vor. Și în bucate arată-se pagubă, iară sănătate va fi și de totu saţiul fi-va" (zodia Vărsătorului) (p. 320). Interesante și prezente doar în acest *Gromovnic* sunt referirile la superstiții și elemente de mitologie populară: „Pricolici încă să vor rădica și frică va fi de moarte întru toți oamenii" (zodia Gemenilor) (p. 315); „Și vor mânca vârcolacii luna de 3 ori în an" (zodia Leului) (p. 316); „Și să vor rădica strigi[18] multe" (zodia Scorpionului) (p. 318). Tipul acesta de *Gromovnic* nu a circulat în vechea cultură românească, toate celelalte versiuni,

[12] Alexandru Mareș, *Cel mai vechi **Gromovnic** românesc*, în vol. *Cărți populare din secolele al XVI-lea – al XVII-lea. Contribuții filologice*, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2006, p. 168-189, 313-320; studiul a fost publicat mai întâi în *Limba română*, XXIII, 1974, nr. 1, p. 29-44.
[13] *Ibidem*, p. 174-175.
[14] Citatele din această versiune sunt date după textul publicat de Al. Mareș, *ed. cit.*
[15] Zravăn (adj.) „sănătos".
[16] Pripas (s.m.) „pui de animal domestic".
[17] Părat (s.m.) „împărat".
[18] Strigă (s.f.) „strigoaică".

BDD-A2400 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:19 UTC)

conservate în sbornice sau în tipărituri, diferenţiindu-se în mod clar, prin cuprinsul lor, de manuscrisul din 1636.

Un alt *Gromovnic* românesc, aproape la fel de vechi ca cel al popei Stanciu, a fost tipărit – la iniţiativa principelui Transilvaniei, Gheorghe Rákóczy I – în 1639, cel mai probabil, la Govora, împreună cu un *Trepetnic* şi cu câteva texte religioase[19]. După cum se arată în titlu, textul acestui *Gromovnic* este atribuit, la fel ca în multe *Gromovnice* slave, dar şi în unele greceşti[20], împăratului bizantin Heraclius: *Gromovnic al lui Iraclie împărat, carele au fost numărătoriu de stele*. Şi în acest caz, avem de-a face cu o traducere după un original slavon. În prima parte şi a acestui tip de *Gromovnic*, se indică zodiile care stăpânesc zilele fiecărei luni a anului, începând cu luna martie: „*M[e]s[é]ţŭ Martŭ*. 1, 2 berbéce, 3, 4 gémănŭ, 7, 8, 9 racŭ …”[21]. Urmează prevestirile pe zodii, sistematizate într-un mod mai elaborat decât cele din versiunea popei Stanciu: în funcţie de tunet, cutremur, fulger, trăsnet sau de combinaţiile dintre ele, în funcţie de momentul când acestea se produc (ziua, i.e. „într-amiazăzi”, sau noaptea): „de va fi cutremur noaptea...” (f. 197)[22], „iar de va tuna într-amiazăzi şi va fi cutremur...” (f. 198), „iar de va tuna sau va fulgera într-amiazăzi...” (f. 199^{v}) etc.. În prezicerile din această cea mai răspândită specie de *Gromovnic* sunt avute în vedere, de multe ori, anumite ţări, oraşe sau zone geografice mai largi: „iar în ţara Eghipetului va fi foamete” (zodia Berbecului) (f. 197); „De va tuna în numărul Viţelului, în Ţarigrad va fi bucurie” (f. 197); „iar spre răsărit, greotate şi tăiare mare (zodia Viţelului, i.e. a Taurului; f. 197^{v}) „şi despre apus mari beseareci vor pustii<i>” (ibid.); „araviteanilor, perire” (zodia Gemenilor; f. 198); „La Roma va fi mult bine” (zodia Leului; f. 199^{v}). Surprinzătoare, trădând o expresivitate „involuntară”[23] de factură aproape suprarealistă sau de tipul zeugmei semantice[24], este

[19] Textele au fost descrise şi publicate în N. Drăganu, „Cea mai veche carte rákóczyană”, în *Anuarul Institutului de Istorie Naţională*, I, 1921-1922, p. 161-263.

[20] Vezi, în acest sens, titlul unui manuscris grecesc aflat la Muntele Athos, în N. Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, vol. I, ed. îngrijită de Alexandru Chiriacescu, Bucureşti, Ed. Enciclopedică Română, 1974, p. 234.

[21] N. Drăganu, *ed. cit*., p. 253.

[22] Citatele care urmează le dăm după aceeaşi versiune, transcrisă, în anul 1717, în ms. rom. 1867 BAR (f. 194-204^{v}), de către „robul lui Dumnezeu” Petre pentru logofătul Staicu „când au fost nastavnic <= egumen> la Mănăstirea Aninoasa <jud. Argeş>” (f. 204). Acesta este cel mai vechi manuscris datat care reproduce această redacţie a *Gromovnicului*.

[23] Pentru acest concept, aplicat la domeniul literaturii române vechi, vezi Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1977.

[24] Vezi H. Lausberg, *Handbuch der literarischen Rhetorik*, ed. a III-a, Stuttgart, Franz Steiner Verlag, 1990, p. 351-353; cf. şi Gh. N. Dragomirescu, *Dicţionarul figurilor de stil*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1995 (**zeugmă** […], figură care constă în folosirea unui segment de propoziţie sau de frază în poziţie incongruentă, gramatical sau chiar semantic, faţă de altul, prezent ori subînţeles, din acelaşi enunţ”, p. 278).

BDD-A2400 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:19 UTC)

succedarea rapidă şi enigmatică a unor întâmplări şi fenomene incongruente între ele[25]: „De va tuna în numărul Racului, atunce un om mare va muri şi vor fi vânturi mari şi ariile să vor umplea de grâu şi în laturea despre apus va fi rane şi friguri multe şi în legumi va fi scădeare şi va fi iarnă grea şi plouroasă şi oarecine, un Domn, va peri" (f. 198^{v}); „De va tuna în numărul Geamănului, întru oameni va fi boală mare şi celor ce înoată perire, araviteanilor, perire şi va fi mare iarna şi grâu va fi mult şi unui bărbat mare va fi arătare şi în oameni mari, premenire şi pasărilor, perire" (f. 198). Stranietatea textului mai derivă din alternanţa generalităţilor cu segmentări precise, dar imprevizibile, operate în domeniul realului: „Şi un împărat despre apus va muri şi vor fi ploi multe şi roadă în mălae" (f. 197); „...şi în laturea despre apus va fi dureare întru oameni, însă mai vârtos zgaibe şi pecingine şi râie şi spre oameni mari, foarte rău şi va fi iarna mare şi plouroasă şi celor înţelepţi, pagubă" (f. 199^{v}); „...şi muierilor greale, când vor vrea să nască, perire şi foamete spre apus" (f. 201).

Această versiune a *Gromovnicului* a cunoscut o circulaţie impresionantă, fiind copiat, cu modificări neînsemnate, în zeci de manuscrise, de-a lungul secolului al XVIII-lea şi în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Ea este, uneori, transcrisă şi de două ori în acelaşi codice, de către acelaşi copist (vezi, de pildă, ms. rom. 270 BAR, copiat de Ioniţă Giurescu, în 1799), sau însoţeşte un al doilea *Gromovnic*, aparţinând unei alte redacţii. A fost tipărită, separat, în 1795, la Bucureşti[26], şi, din nou, în 1817. De asemenea, acelaşi *Gromovnic* se regăseşte şi în cuprinsul calendarului manuscris de la 1802 (ms. rom. 5371 BAR), ca şi în acela al *Calendarului pe 7 planete*, apărut la Iaşi, în 1816. Tot într-un asemenea calendar de tip vechi (*Păscălie sau carte de zodii aşezată pe şapte planete...*), acest *Gromovnic* mai era încă tipărit la începutul secolului XX, în 1907, la Braşov[27].

Al treilea, în ordinea vechimii, este *Gromovnicul* copiat, în 1703, de Costea Dascălul din Scheii Braşovului (ms. rom. 1436 BAR), după o traducere făcută, probabil, direct din greceşte, aşa cum o indică titlul: *Βρωντωλόγιων καί σισμολόγιων αληθηνων* <Vrontologion şi seismologion adevărat>. *Însămnare pentru tunet adeverit și ispitit, ce adeverează în 12 luni* (f. 1). Aceeaşi versiune se află şi în ms. rom. 5454 BAR, codice transcris, între 1754 şi 1762, de ieromonahul Pahomie „ot Lapoş" (azi, jud. Bacău). Deşi confruntarea textelor din cele două manuscrise indică un izvor comun al acestora, o însemnare a ieromonahului Pahomie de la fila 183^{v} ne trimite înspre un original slavon: „Să să ştie că acea<stă> carte este izvodită dintr-o carte tiparnică di la Stoliţă[28],

[25] Observaţia este valabilă, în general, pentru toate versiunile *Gromovnicului*.
[26] Este vorba de o a doua ediţie a textului. Nu se cunosc exemplare din prima ediţie, care ar fi apărut înainte de 1782 (vezi N. Drăganu, *st. cit.*, p. 178).
[27] Vezi *ibidem*, p. 182.
[28] Slavonism: „capitală, reşedinţă".

BDD-A2400 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:19 UTC)

tipărită di la împărăție Musculuı, cumu-i Gromovnicul, Cherindariul şi Rojdenița şi Pascalie ...”[29]. Atipic este titlul din ms. rom. 5454, folosit, în mod obișnuit, pentru a desemna doar cea de-a doua redacție menționată a *Gromovnicului*: *Gromovnic al lui Iraclia împărat, stronom și cetitor de steale, știind planitile și zodiile filozofăști* (f. 37). Din punctul de vedere al structurii generale şi al tipurilor de preziceri, această a treia redacţie a *Gromovnicului* nu diferă de aceea tipărită în 1639. Conţinutul său este însă, în mare măsură, altul. Acest tip de *Gromovnic* se individualizează prin aceea că fiecare zodie este asociată unei ţări sau unei anumite regiuni geografice, îndeosebi din Orient (cu denumiri şi delimitări împrumutate, de multe ori, Antichităţii greceşti): „Berbecele zodia iaste în luna lui martie şi mai mult stăpîneaşte la răsăritul acel mare şi la ţărâle arăpeşti şi la marele Vavilon” (f. 3)[30]; „Zodia Leu ţine Eghipetul şi Capadochia” (f. 5^{v}); „Zodia Scorpie are Listra şi Evropa” (f. 8). Prezicerile pentru fiecare zodie sunt împărţite, aici, în 4 rubrici distincte: „De va tuna […] zioa”, „De va tuna noaptea”, „De va fi cutremur zioa” şi „De va fi cutremur noaptea”. De remarcat este faptul că, uneori, unele dintre prevestirile versiunii din 1639 se regăsesc, sub aceeaşi zodie, şi în această redacție, într-o formă mai mult sau mai puțin apropiată. Asemenea similitudini nu par să fie întâmplătoare, ele putându-se explica fie printr-o îndepărtată sursă comună, fie prin diferite contaminări care s-ar fi putut produce între cele două versiuni de-a lungul timpului: „De va tuna în zodia Leului zioa, grâul şi alte roade să vor strica şi **spre partea apusului, tuse, râie va fi, de va mânca pre oameni și greutate și supărare mare între ei**[31]” (ms. rom. 1436, f. 6), cf. „De va tuna în numărul Leului, [...] și **în laturea despre apus va fi dureare întru oameni, însă mai vârtos zgaibe și pecingine și râie**” (ms. rom. 1867, f. 199^{v}); „De va tuna în zodia Geamăn, zioa, osteneală și **betejeală întru oameni însemnează**. Grâul nu să va face, iar **întru arapi, stricăciune**. [...] Iar spre partea amiazăzei, **iarnă rea și tare și multă** și în toate roadele, stricăciune. Și să vor ivi oarecarii oameni și vor face turburare, **și pasărilor stricăciune însemnează**” (ms. rom. 1436, f. 4^{v}), cf. „De va tuna în numărul Geamănului, **între oameni va fi boală mare** și celor ce înoată, perire, **aravitenilor, perire** și **va fi mare iarna** și grâu va fi mult și unui bărbat mare va fi arătare și în oameni mari va fi premenire **și pasărilor, perire**” (ms. rom. 1867, f. 198).

Al patrulea tip de *Gromovnic*, rămas izolat între vechile manuscrise româneşti, se găseşte în ms. rom. 2807 BAR, copiat, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, într-un codice în care este transcrisă şi versiunea „de succes” a

[29] Vezi şi Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. IV, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1992, p. 304-305.
[30] Citatele din această redacție sunt date după manuscrisul copiat de Costea Dascălul, ms. rom. 1436.
[31] Am marcat cu aldine pasajele similare din cele două versiuni.

BDD-A2400 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:19 UTC)

Gromovnicului atribuit, de obicei, lui „Iraclie împărat" (între filele 29-47^{v}). În acest *Gromovnic*, tradus, poate, tot din greceşte, dar considerat a fi de provenienţă persană (*Gromovnic ce să înceape de la octo<m>vrie, al persilor numit*), prevestirile sunt date pe luni, nu pe zodii, începând cu luna octombrie. Ceea ce surprinde în această cea mai complicată formă de *Gromovnic* românesc este varietatea aiuritoare, deconcertantă, a fenomenelor astronomice şi meteorologice inventariate, şi în funcţie de care se fac prezicerile: „de va întuneca soarele" (f. 57), „de să va face cearcăn la soare" (f. 58), „de să va face la lună cearcăn" (f. 58), „de să va arăta stea răsâpindu-se" (f. 58), „de să va arăta curcubeu la răsărit" (f. 58^{v}), „de să va arăta la răsărit vreun nor ca o suliţă" (f. 59), „acest semn de să va arăta la apus" (f. 59), „de să va ruşi soarele la apus" (f. 59), „de să va arăta în văzduh vreun semn ca un şarpe sau ca un leu" (f. 59^{v}), „de vor fi vihorniţă" (f. 61), „de va fi grindină" (f. 61^{v}), „de va cădea ţărână din nori asemene ploii" (f. 61^{v}), „de vor cădea, dimpreună cu ploaia, broaşte sau sulimendriţe" (f. 61^{v}), „de vor fi vânturi" (f. 62), „de va suna ceriul" (f. 62) ş.a.m.d. În total, sunt luate în considerare, numai pentru luna octombrie, 31 de asemenea fenomene astronomice, meteorologice sau telurice (cutremurele) ieşite din comun, împreună cu variantele lor. Fiind totuşi un *Gromovnic*, secţiunea cea mai dezvoltată a textului revine „tunetului", care, aici, are valoare premonitorie doar dacă va cădea în anumite zile ale lunii calendaristice sau în funcţie de fazele lunii: „Iar de va tuna în zioa dintâi, un bărbat mare va muri, iar de va tuna în zioa a cincea sau a şasea, un împărat puternic va pieri, iar de va tuna în zioa noao, va fi boale mare întru oameni, struguri şi miare multă va fi.[…] Iar de va tuna întru plinirea lunii, uscăciunea să va întoarce în ploi multe şi întru toate mult bine arată a fi. Iar de va tuna de la sfârşitul luminei până la cealaltă lună, rău nu va fi" (f. 59^{v}-61).

O a cincea versiune distinctă de *Gromovnic* – înrudită ca structură cu partea despre tunet din tipul amintit anterior, „al persilor numit" –, în care predicţiile sunt grupate tot pe luni calendaristice (aici, însă, începând cu luna septembrie), este cuprinsă în ms. rom. 5487 BAR, manuscris datând de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Prevestirile – restrânse, de obicei, la o singură propoziţie cu caracter foarte general – sunt făcute după zilele lunii (grupate câte două, trei sau cinci) în care va tuna sau în funcţie de cutremur (menţionat, acesta, o singură dată, la sfârşitul grupajului, cu valabilitate pentru întreaga lună): „De va tuna în zioa dintâi […], ieftinătate va fi la tote, la 4, 5, 6, aşijderea, la 7, 8, 9, 10 11, multe bucate să vor face în anul acela; la 12, 13, 14, 15, 16, boale va fi într-acel an" (f. 110^{v}). Nici acest tip de *Gromovnic* nu pare să fi avut „descendenţi" în literatura noastră veche, cu excepţia unei variante prescurtate, din 1802[32].

[32] Vezi mai jos.

BDD-A2400 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:19 UTC)

În sfârşit, alte două *Gromovnice*, diferite, din punctul de vedere al conţinutului, atât între ele, cât şi faţă de versiunile deja amintite, sunt transcrise în *Calindarul cel mare*, din 1802, păstrat în manuscris (ms. rom. 5371 BAR), în care se mai găseşte şi un *Gromovnic* al lui „Iraclie împărat”[33]. Primul dintre ele, *Însemnare pentru tunete*, este un *Gromovnic* de tipul celui prezentat anterior (ms. rom. 5487 BAR): predicţiile, pentru tunete sau fulgere, sunt făcute pe luni, începând cu septembrie, dar numai pentru anumite zile ale lunii: „De va tuna la Ghenarie sau va fulgera întru amiazăzi, în zioa dintâiu sau la 15 zile, răutate spune unui împărat şi ostaşilor lui” (f. 149^{v}). Al doilea *Gromovnic* inedit din acest manuscris, intitulat *Altă însemnare pentru tunete şi trăznet*, este rânduit tot pe luni şi conţine prevestiri pentru cazul în care va tuna la „crescutul” sau la „scăzutul luminii lunii” şi în caz de trăsnet sau de cutremur: în septembrie „de va tuna în crescu<tu>l luminii lunii, întru toate va fi îndestulare şi sănătate, iară împăratului pieire şi la o parte de ţară, grânelor, stricăciune. Iar de va tuna în scăzutul luminii lunii, va fi iarna timpurie” (f. 151^{v}). Ambele aceste din urmă versiuni prezintă, de asemenea, similitudini de structură cu părţi din *Gromovnicul […] al persilor numit*.

Însemnările copiştilor din diverse manuscrise consemnând producerea unor cutremure ne arată că *Gromovnicele* erau consultate cu atenţie în asemenea situaţii: „Asemene la an 1822, april, în 27, joi, a doua zi dipe înjumătăţare praznicului ce să numeşte Paştile Rahmanilor, în zodie Berbecelui, la 7 ceasuri nemţăşti, diminiaţă, foarte tare s-a cutremurat pământul; întâi de 3 ori prăvălind, apoi de 3 ori scuturând. De mare rău vorbeşte prorocie lui Iraclie împărat” (ms. rom. 5683 BAR, f. 64^{v}-65); sau „Giosul iscălit, aflându-să vinit din Ţara di Gios, di la podgorii, în Târgul Ocnii [...] sâmbătă spre duminică, octomvrie 16 spre 17, noapte [...] s-au cutremurat pământul în doaă rânduri [...]. Pentru care căutând la Gromovnic au arătat războaie şi moarte. 1854, octomvrie, 16 zile. I. Chiriac” (ms. rom. 4273 BAR, f. 43).

În secolul al XVII-lea, *Cartea Gromovnicul*, împreună cu *Fulgeralnicul* (i.e. prevestirea în funcţie de fulgere; tipul acesta de divinaţie era însă cuprins, cum s-a văzut, tot în *Gromovnice*), sunt menţionate, în indicele de cărţi oprite din ms. rom. 1570 BAR (1667-1669) – tradus din slavona de redacţie rusă de Staicu Grămăticul, „slujitoriul beserecii domneşti” din Târgovişte –, la capitolul *Cărţile ereticeşti carele nu să cade a le ceti credincioşii direptu*[34]. *Gromovnicul* figurează însă şi într-o listă de cărţi eretice sau „lepădate” copiată,

[33] Faptul că într-un singur „calendar” sunt transcrise trei tipuri diferite de *Gromovnic* (alteori, aşa cum am arătat, sunt prezente, într-un singur manuscris, câte două versiuni) este un indiciu suplimentar al fascinaţiei exercitate, în epoca veche şi la începuturile modernităţii, asupra publicului cititor românesc de către acest fel de profeţii.

[34] Vezi N. Cartojan, *op. cit.*, p. 333; cf. şi Al. Mareş, *Consideraţii pe marginea indicelor de cărţi oprite din secolul al XVII-lea*, în *op. cit.*, p. 233-238.

BDD-A2400 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:19 UTC)

la începutul secolului al XVII-lea, de către popa Vasilii din ţara Moldovei, în „Beligrad turschi" (probabil, Belgradul sârbesc)[35]. Lista aceasta, intitulată *Cuvântul de învăţătură despre cărţile bune şi cărţile rele sau eretice*, face parte din aşa-numita *Păucenie* (sau *Cartea românească de învăţătură*) *de la Voivozi* (jud. Bihor) şi a fost tradusă, de asemenea, după un original slavon de proveniență răsăriteană.

Manuscrise, tipărituri şi ediţii

Mss. rom. B.A.R.: în **CRV 31/43**, BAR, filiala Cluj (f. 24^{v}-29^{v}, copiat de popa Stanciu din Sărata Oltului, în 1636; text publicat de Timotei Cipariu, parţial, în *Organul luminării*, nr. XXV, 21 iunie 1847, p. 130, şi în M. Gaster, *Chrestomatie română*, vol. I, Leipzig – Bucureşti, 1891, p. 175, şi, integral, în Alexandru Mareş, *Cărţi populare din secolele al XVI-lea-al XVIII-lea*, Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2006, p. 313-320); **nr. 1436** (f. 1-11^{v}, copiat de Costea Dascălul din Scheii Brasovului, în 1703); **nr. 1867** (copiat în 1717; f. 194-204^{v}); **nr. 2513** (f. 294^{v}-301, sec. XVIII, început); **nr. 559** (sec. XVIII, început; f. 23-31^{v}); **nr. 2807** (sec. XVIII, mijloc; *Gromovnic al lui Iraclie împărat*, f. 29-47^{v}, şi *Gromovnic [...] al persilor numit*, f. 57-102^{v}); **nr. 1735** (sec. XVIII, mijloc; f. 264-281); **nr. 5454** (copiat de ieromonahul Pahomie „ot Lapoş" , <jud. Bacău>, între 1754-1762; f. 37 – 51^{v}); **nr. 1326** (text fragmentar, sec. XVIII, a doua jumătate; f. 13-14^{v}); **nr. 3472** (sec. XVIII, mijloc; f. 501-514^{v}); **nr. 3561** (copiat în 1773; f. 29-50); **nr. 4655** (copiat de Gavril Galer, la Cernăuţi, în 1786; f. 31-48); **nr. 5487** (sec. XVIII, sfârşit; f. 110^{v}-122); **nr. 5371** (*Calindarul cel mare, începându-să de la ani<i> de la Hs. 1802*, 1802; *Gromovnic al lui Iraclie împărat*, f. 30-69, *Însemnare pentru tunete*, f. 149^{v}-151^{v}, *Altă însemnare pentru tunete şi trăznet*, f. 151^{v}-157^{v}); **nr. 3248** (copiat de dascălul Strătilă, <jud. Vâlcea>, în 1798, f. 9-23); **nr. 3275** (copiat de Ioniţă dascăl, în 1799; f. 159-169); **nr. 270** (copiat de logofătul Ioniţă Giurescu, în Ţara Românească, în 1799; f. 13^{v}-20^{v} şi f. 57-65; al doilea text, publicat, parţial, în M. Gaster, *Chrestomatie română*, vol. I, Leipzig – Bucureşti, 1891, p. 164-165, şi în *Crestomaţie de literatură română veche*, vol. I, coord. Stela Toma şi I.C. Chiţimia, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1984, p. 229).

[35] Manuscrisul aparţine, astăzi, colecţiei Atanasie Popa; vezi Florian Dudaş, *Manuscrisele româneşti medievale din Crişana*, Timişoara, Ed. Facla, 1986, p. 28-31; cf. şi Al. Mareş, *Consideraţii ...*, în *op. cit.*, p. 223-229.

BDD-A2400 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:19 UTC)

Cartea, tipărită la Govora, în 1639 (f. 25-37^{v}; text publicat, integral, în: N. Drăganu, „Cea mai veche carte rákóczyană", în *Anuarul Institului de Istorie Națională din Cluj*, I, 1921-1922, p. 253-258).
Gromovnic al lui Iraclie împărat, carele au fost numărătoriu de steale, ed. a II-a, Bucureşti, 1795 (ed. a III-a, în 1817).
Calendariu pe şapte planete aşăzat, în care cuprinde 140 de ani, începându-să de la 1816 şi până la 1956, Iaşi, 1816.

Bibliografie critică

Bouché-Leclercq, A., *Istoria divinației în Antichitate*, vol. I, trad. de Cristina Dinescu și Raluca Popescu, București, Ed. Symposion, 1999, p. 171-176.

Cartojan, N., *Cărţile populare în literatura românească*, vol. I, ediție îngrijită de Alexandru Chiriacescu, Bucureşti, Ed. Enciclopedică Română, 1974, p. 224-226, 230-235, 331-336 („Indice de cărţi oprite" al lui Staicu Grămăticul).

Ceauşescu, Gh., *Gromovnic*, în *Crestomaţie de literatură română veche*, vol. I, coord. Stela Toma şi I. C. Chiţimia, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1984, p. 228-230.

Drăganu, N., „Cea mai veche carte rákóczyană", în *Anuarul Institului de Istorie Națională din Cluj*, I, 1921-1922, p. 161-167, 175-183.

Dudaș, Florian, *Manuscrisele românești medievale din Crișana*, Timișoara, Ed. Facla, 1986, p. 28-31.

Gaster, M., *Literatura populară română*, ediție îngrijită de Mircea Anghelescu, Bucureşti, Ed. Minerva, 1983, p. 332-335.

Mareș, Alexandru, *Cel mai vechi **Gromovnic** românesc*, în vol. *Cărți populare din secolele al XVI-lea – al XVII-lea. Contribuții filologice*, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2006, p. 168-189.

Idem, *Considerații pe marginea indicelor de cărți oprite din secolul al XVII-lea*, în vol. *Cărți populare din secolele al XVI-lea–al XVII-lea. Contribuții filologice*, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2006, p. 233-238.

Piru, Al., *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977, p. 187-190.

Tomescu, Mircea, *Calendarele românești (1733-1830)*, București, Ed. de Stat Didactică și Pedagogică, 1957, p. 42-51.

BDD-A2400 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:19 UTC)